

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Dowód ze świadka jedyne w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa

Author: Rafał Dappa

Citation style: Dappa Rafał. (2016). Dowód ze świadka jedyne w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa. "Teologia Młodych" (Nr 5 (2016), s. 25-33).

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

RAFAŁ DAPPA

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

**DOWÓD ZE ŚWIADKA JEDYNEGO
W PROCESIE O STWIERDZENIE NIEWAŻNOŚCI MAŁŻEŃSTWA**

Zgodnie z normą znowelizowanego can. 1678, §2 CIC/MIDI w sprawach o orzeczenie nieważności małżeństwa «depositio unius testis plenam fidem facere potest, si agatur de teste qualificato qui deponat de rebus ex officio gestis, aut rerum et personarum adiuncta id suadeant». Oznacza to więc, że w sprawach o nieważność małżeństwa zeznania świadka jedyne mogą stanowić, oczywiście przy braku przeciwwskazań, gdy sugerują to okoliczności rzeczy i osób, dowód pełny. To bez wątpienia nowość wprowadzona przez reformę papieża Franciszka. Niniejszy artykuł jest próbą analizy tej normy kodeksowej, w porównaniu z paralelną normą Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku oraz 1983 roku, a także z regułą prawa rzymskiego *testis unus, testis nullus*. W końcowej części artykułu omówione zostały kwestie praktyczne.

Mitis Iudex Dominus Iesus – Łagodny Sędzia Pan Jezus – tymi słowami papież Franciszek rozpoczyna List apostolski motu proprio reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące procedury przewidzianej podczas procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Dokument ten, podpisany 15 sierpnia 2015 roku, a ogłoszony 8 września tegoż roku, wszedł w życie w Uroczystość Niepokalanego Poczęcia NMP, 8 grudnia 2015 roku. Główne jego założenia, przedstawione w preambule, zostały zawarte w sześciu punktach. Po pierwsze papież opowiedział się za jednoinstancyjnością, to znaczy, że jeden wyrok stwierdzający nieważność małżeństwa podlega wykonaniu, przy zachowaniu oczywiście prawa stron oraz obrońcy węzła małżeńskiego do apelacji, jednakże już nie obligatoryjnej. Po drugie, wobec braku wystarczającej ilości odpowiednio wykształconych pracowników sądów kościelnych, przewidział możliwość rozpatrywania spraw małżeńskich przed sędzią jednoosobowym. Po trzecie papież przypomniał zasadę, zgodnie z którą sam biskup wobec powierzonych sobie wiernych jest sędzią; zasada ta powinna mieć szczególne zastosowanie w procesie skróconym, którego wprowadzenie jest czwartym z kolei punktem, a zarazem wielką nowością tego dokumentu. Po piąte papież przywrócił zasadę apelacji do Stolicy Metropolitalnej. Po szóste zaś, określił zadania własne Konferencji Biskupów w kwestii sądownictwa kościelnego¹. Obok tych ważnych i jakże znaczących zmian proceduralnych *Mitis Iudex Dominus Iesus* zawiera jeszcze inne, może mniej akcentowane, jednakże nie mniej istotne, szczególnie z punktu widzenia praktyki sądowniczej. Celem niniejszego opracowania jest ukazanie zmian dotyczących oceny dowodu z zeznań świadka jedyne w procesach o stwierdzenie nieważności małżeństwa, jakie zaszły po promulgacji motu proprio z 2015 roku. Rozwój tego zagadnienia w ustawodawstwie kościelnym zostanie przeanalizowany na przestrzeni ostatniego stulecia, poczynając

Rafał Dappa, ks. dr – doktor prawa kanonicznego, pracownik Katedry Prawa Kanonicznego i Ekumenizmu Wydziału Teologicznego UŚ oraz Pomocniczy Wikariusz Sądowy w Sądzie Biskupim Diecezji Gliwickiej.

¹ Por. Franciszek, List apostolski motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*, Tarnów 2015, s. 12-13.

od Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku. W pierwszej jednak kolejności, dla zarysowania ogólnego kontekstu zagadnienia, zostaną przedstawione ogólne normy kodeksowe dotyczące dowodu ze świadka, niezależnie od rodzaju prowadzonego postępowania.

Instytucja świadka w prawie kanonicznym

O świadkach można mówić w dwojakim sensie: potocznym i ścisłym. Potocznie rzecz ujmując świadkiem jest każda osoba obecna przy jakimkolwiek wydarzeniu, mogąca zdać o nim sprawę. W sensie ścisłym, czyli procesowym świadkiem jest osoba nie będąca ani stroną sporu ani członkiem trybunału, która potrafi dostarczyć sędziemu obiektywnych informacji dotyczących przedmiotu sporu a mogących mieć wpływ na jego rozstrzygnięcie. Właśnie to drugie, procesowe ujęcie instytucji świadka stanowi przedmiot zainteresowania niniejszego opracowania. Dowód ze świadka, będący sumą jego zeznań, jest co prawda mniej obiektywnym środkiem dowodowym niż np. dokumenty, jednakże w praktyce sądowej o wiele częściej wykorzystywanym². Zgodnie z myślą Prawodawcy dowód ze świadków dopuszcza się we wszystkich rodzajach spraw, pod kierownictwem sędziego³, a świadkiem może być każdy, chyba że prawo wyraźnie kogoś wyklucza⁴. Kanonistyka, opierając się na normach kodeksowych, wypracowała poszczególnie kategorie świadków.

- Świadkowie o pełnej i ograniczonej możliwości składania zeznań. Zgodnie z normą kodeksową do składania zeznań nie należy dopuszczać małoletnich poniżej 14 roku życia oraz osób upośledzonych umysłowo, zaś za niezdolnych do bycia świadkiem prawo uznaje – prócz stron i szeroko rozumianych członków trybunału – kapłanów w odniesieniu do wiedzy zdobytej w sakramencie pokuty⁵. Wszyscy pozostali, jak zostało wspomniane już wyżej, mogą występować w sądzie w charakterze świadka.
- Świadkowie bezpośredni i pośredni. Ci pierwsi posiadają wiedzę własną, widzieli lub słyszeli to, o czym zeznają. Świadkowie pośredni zaś zeznając korzystają z informacji, które sami od kogoś usłyszeli.
- Świadkowie zgodni i odosobnieni. Zeznania tych pierwszych wpisują się w zgodny i jednolity opis wydarzeń, zeznania tych drugich mogą różnić się od innych, uzupełniać je, bądź być z nimi sprzeczne.
- Świadkowie urzędowi oraz zwykli, czyli prywatni. Świadkowie urzędowi zeznają o czynnościach własnych lub dokonanych wobec siebie w związku z wypełnianiem swojego urzędu. Wszyscy pozostali to świadkowie zwykli.
- Świadkowie powołani przez strony oraz z urzędu.
- Świadkowie zaprzysiężeni i niezaprzysiężeni, zależnie od tego, czy złożyli przysięgę.
- Świadkowie merytoryczni albo poręczyciele. Ci pierwsi zeznają o faktach dotyczących przedmiotu sporu, ci drudzy zaś dają świadectwo uczciwości i wiarygodności stron.

² Por. E. Oliwares, *Prova testimoniale*, w: *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, red. C. Corral Salvador – V. De Paolis – G. Girlanda, Cinisello Balsamo 1993, s. 880; por. także R. Sztychmiller, *Proces sporny*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga VII. Procesy*, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 198-199.

³ Por. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317 [dalej: CIC/1983], can. 1547; wyjątkiem od tej reguły jest proces oparty na dokumentach, o czym w can. 1686 CIC/1983 i następnych.

⁴ Por. CIC/1983, can. 1549.

⁵ Por. CIC/1983, can. 1550.

- Świadcowie wiarygodni i podejrzeni. Ci ostatni nie budzą zaufania np. ze względu na bezkrytyczną wrogość wobec stron, nieobyczajność bądź notoryczne nieprzestrzeganie norm moralnych⁶.

Wymienione powyżej kategorie świadków należałoby uzupełnić jeszcze normą kanonu [dalej: can.] 1548, §2 CIC/1983, zgodnie z którą od obowiązku udzielania odpowiedzi na pytania wyjęci są duchowni, w odniesieniu do tego, co im przekazano z racji sprawowania świętej posługi, urzędnicy państwowi, lekarze, położne, adwokaci, notariusze i inni zobowiązani do zachowania tajemnicy urzędowej także z racji udzielenia porady, w zakresie spraw objętych tą tajemnicą, a także ci, którzy ze względu na swoje zeznania obawiają się dla siebie lub współmałżonka albo dla bliskich krewnych lub powinowatych zniesławienia, niebezpiecznych przykrości lub innego poważnego zła⁷. Zaprezentowane powyżej normy prawne odnoszą się do świadków we wszystkich rodzajach postępowań sądowych, czy to spornych, czy karnych. Jako iż temat niniejszej publikacji odwołuje się wprost do procesów o stwierdzenie nieważności małżeństwa, dlatego w dalszej części prezentacji ukazane zostaną jedynie reguły dotyczące dowodu z zeznań *świadka jedyne*go w procesach małżeńskich. Szczegółowej analizie poddane zostaną trzy kanony: can. 1791 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku, can. 1573 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, oraz znowelizowany przez papieża Franciszka can. 1678, §2. Uzupełniając przedstawione zostaną normy zawarte w dwóch instrukcjach procesowych: *Provida Mater Ecclesia* z 1936 roku oraz *Dignitas connubii* z 2005 roku.

Wartość dowodowa zeznań świadka jedynego w Kodeksie z 1917 roku

W Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 roku normy dotyczące świadków zostały zawarte przez Prawodawcę w tytule X, części I, księgi IV *De processibus*. Zgodnie z normą can. 1791:

§1. Unius testis depositio plenam fidem non facit, nisi sit testis qualificatus qui deponat de rebus ex officio gestis.

§2. Si sub iuramenti fide duae vel tres personae, omni exceptione maiores, sibi firmiter cohaerentes, de aliqua re vel facto in iudicio testificentur de scientia propria, sufficiens probatio habetur; nisi in aliqua causa iudex ob maximam negotii gravitatem, vel ob indicia quae aliquod dubium de veritate rei assertae ingerunt, necessariam censeat plenior probacionem⁸.

Paragraf pierwszy niniejszego kanonu zawiera powszechnie przyjmowaną zasadę prawną, zgodnie z którą zeznania tylko jednego świadka nie mogą stanowić dowodu pełnego, chyba że chodzi o tzw. świadka kwalifikowanego, który zeznaje odnoście spraw wykonywanych z urzędu. Świadkiem kwalifikowanym mógłby być np. proboszcz bądź notariusz, zeznający w sprawie wystawionego przez siebie dokumentu lub innej czynności związanej z wykonywanym urzędem. Podstawę tego przepisu prawnego jest antyczna reguła prawa rzymskiego: *testis unus, testis nullus*⁹. W tym miejscu oczywiste wydaje się odniesienie do Pisma Świętego, gdzie zasada ta była obecna już w czasach Starego Testamentu: «Nie przyjmie się zeznania jednego świadka przeciwko nikomu, w żadnym przestępstwie i w żadnej zbrodni. Lecz każda popełniona zbrodnia musi być potwierdzona zeznaniem dwu lub trzech świadków» (Pwt 19,15)¹⁰, zaś w Nowym Testamencie: «żeby na słowie dwóch albo trzech świadków oparła się cała sprawa» (Mt 18,16). Podkreślić więc należy, że norma prawna wyrażona w paragrafie

⁶ Por. R. Sztymmler, *Proces sporny w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga VII. Procesy*, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 199-200.

⁷ Por. CIC/1983, can. 1548.

⁸ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, 27.05.1917, AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej: CIC/1917], can. 1791.

⁹ Por. R. Sztymmler, *Proces sporny...*, s. 228.

¹⁰ Por. także: Pwt 17,6; Lb 35,30.

pierwszym can. 1791 CIC/1917 obowiązywała już na wiele wieków przed pierwszą kodyfikacją prawa kościelnego. Przyjmując zaś jej ścisłą interpretację praktycznie niemożliwe byłoby udowodnienie jakiegokolwiek roszczenia, przedstawiając na jego potwierdzenie tylko jednego świadka. Wręcz bezzasadne byłoby nawet wnoszenie skargi powodowej, zakładając niemożliwość przedstawienia odpowiedniej liczby wiarygodnych świadków. To dość rygorystyczne podejście w stosunku do rozpatrywanego tematu, jednakże Kodeks z 1917 roku właśnie w ten sposób traktował kwestię dowodu z *świadka jedyne*go. Co więcej, w jednym z wyroków Trybunału Roty Rzymskiej ponens podkreśla, że nawet obecność świadka kwalifikowanego zeznającego za nieważnością małżeństwa nie można by uznać za wystarczający dowód (dowód pełny) w konfrontacji z domniemaniem prawnym, zgodnie z którym małżeństwo cieszy się przychylnością prawa¹¹. W paragrafie drugim cytowanego wyżej kanonu Prawodawca kościelny jeszcze raz potwierdza zasadność potrzeby przedstawienia więcej niż jednego świadka ustalając, że dowodem wystarczającym w procesie może być zaprzysiężone zeznanie co najmniej dwóch świadków, jeśli ich wiedza jest zgodna i własna. Wydana w 1936 roku instrukcja procesowa *Provida Mater* kolejny raz potwierdza zasadność i ścisłą obowiązywalność reguły *testis unus, testis nullus*. Zgodnie z art. 136 tejże instrukcji: «Quod attinet ad aestimandam testimoniorum fidem, standum est praescripto cann. 1789, 1790, 1791»¹². *Provida Mater* w kwestii oceny wartości dowodowej dowodu ze *świadka jedyne*go odsyła więc wprost do normy kodeksowej wyżej przeanalizowanej. Zarówno norma kodeksowa z 1917 roku, jak również wskazania instrukcji procesowej *Provida Mater* w obowiązującym dziś porządku prawa nie są już aktualne.

Wartość dowodowa zeznań świadka jedynego w Kodeksie z 1983 roku

W obecnie obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku Prawodawca tylko częściowo przejmuje *starą* normę prawną, wprowadzając w niej jednocześnie istotne zmiany na korzyść dowodu ze świadka. W miejsce dwóch paragrafów analizowanego powyżej can. 1791 CIC/1917 Prawodawca kościelny wprowadza can. 1573 CIC/1983, zgodnie z którym:

«Unius testis depositio plenam fidem facere non potest, nisi agatur de teste qualificato qui deponat de rebus ex officio gestis, aut rerum et personarum adiuncta aliud suadeant»¹³.

Pierwsza część tego kanonu jest kopią can. 1791, §1 CIC/1917, a zarazem bezpośrednim odwołaniem się do antycznej zasady *testis unus, testis nullus*. Druga zaś jego część przewiduje dwa wyjątki od zasady ogólnej, dające sędziemu możliwość bazowania na zeznaniach *świadka jedyne*go¹⁴. Pierwszy wyjątek – podobnie zresztą jak w ustawodawstwie z 1917 roku – dotyczy świadka kwalifikowanego, który zeznaje o czynnościach dokonanych z urzędu. Drugi zaś wyjątek dotyczy zeznań zwykłego świadka, jeśli inne okoliczności rzeczy lub osób na to wskazują. Analizując ten przypadek należy stwierdzić, że zgodnie z normą can. 1573 CIC/1983, jeśli świadek, nawet nie będący świadkiem kwalifikowanym, wolny jest od zastrzeżeń co do swojej wiarygodności, a jego wypowiedzi wzmocnione są innymi środkami dowodowymi, zaś sędzia, całościowo oceniając okoliczności osób lub rzeczy, może na podstawie jego zeznań dojść do pewności moralnej co do zaistniałych faktów, to taki dowód z *świadka*

¹¹ Por. Wyrok *coram Jullien*, (16.XI.1942), w: *Romanae Rote Decisiones seu sententiae* [dalej: RRDec.], XXXIV, s. 805, nn. 4-5.

¹² *Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis in pertractandis causis de nullitate matrimoniorum Provida Mater Ecclesia*, AAS 28 (1936), s. 313-361, art. 136, §1.

¹³ CIC/1983, can. 1573.

¹⁴ Por. G. Leszczyński, *La prova testimoniale nel processo matrimoniale*, w: *Annuarium Iuris Canonici* 2(2015), s. 27.

jedyne można uznać za wystarczający¹⁵. To istotna zmiana w porównaniu z Kodeksem z 1917 roku, a przede wszystkim w odniesieniu do reguły *testis unus, testis nullus*. Zauważyć jednak należy, że norma kodeksowa can. 1573 CIC/1983 nie znosi tej antycznej reguły prawnej, a pozwala jedynie interpretować ją w szerszy sposób, zakładający dostępność większej ilości środków dowodowych, wśród których znajduje się także ten, uzyskany z zeznań *świadka jedyne*. Chodzi więc o taki przypadek, w którym oprócz zeznań *świadka jedyne* sędzia ma do dyspozycji różnego rodzaju dokumenty a także zeznania przynajmniej jednej ze stron. Jeżeli wszystkie te dowody są na tyle oczywiste i przekonujące, a przy tym ich wiarygodności nie można podważyć, nic nie stoi na przeszkodzie, by wydać pozytywny wyrok w sprawie. Choć w praktyce sytuacje takie nie zdarzały się zbyt często, jednakże prawo dopuszczało taką możliwość. W identyczny sposób Prawodawca kościelny usankcjonował również kwestię dowodu z *świadka jedyne* w instrukcji procesowej *Dignitas connubii*¹⁶. Zmianę podejścia w sposobie interpretacji dowodu z zeznań *świadka jedyne*, w porównaniu w pierwszym Kodeksie Prawa Kanonicznego zaobserwować również można w jurysprudencji rotalnej i to na wiele lat przed promulgacją nowego kodeksu. Dla przykładu w sprawie *coram Felici* z dnia 17 lipca 1952 roku ponens pisze:

«Iudex certitudine moralem alicuius asserit obtinere poterit ex uno tantum teste exceptione maiore et de scientia, cuius depositio univoce aliis argumentis comprobetur, ut ecce peculiari fide partium, ut confessionibus testium de auditu tempore insuspecto, ut factis quibusdam et adiunctis quae negari haud possunt»¹⁷;

zaś w nieco późniejszej sprawie *coram Funghini* z 1990 roku znaleźć można fragment potwierdzający stanowisko Roty Rzymskiej w tej kwestii:

«Unam testem exceptione maiorem et de scientia, cuius depositio univoce ceteris probationibus roboratur, aliquando sufficere non raro affirmavit Nostrum Apostolicum Tribunal»¹⁸.

Wartość dowodowa zeznań świadka jedyne w *Mitis Iudex Dominus Iesus*

Nowelizacja Kodeksu Prawa Kanonicznego papieża Franciszka wprowadza kolejne, niemniej znaczące zmiany w kwestii oceny dowodu z zeznań *świadka jedyne*. Zgodnie z znowelizowanym can. 1678, §2 *Mitis Iudex Dominus Iesus*

«In iisdem causis, depositio unius testis plenam fidem facere potest, si agatur de teste qualificato qui deponat de rebus ex officio gestis, aut rerum et personarum adiuncta id suadeant»¹⁹.

Literalnie rzecz ujmując, w porównaniu z powyżej analizowaną normą can. 1573 CIC/1983, zmiany wydają się być niewielkie. Głębsza analiza porównawcza obu norm prawnych pokazuje jednak znaczące różnice, szczególnie w odniesieniu do wielokrotnie wspomnianej już tutaj antycznej reguły prawa rzymskiego.

¹⁵ Por. P. Majer, (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 1182; por. także P. Erdő, *La certezza morale nella pronuncia del giudice. Problemi attuali*, Periodica 87 (1998), s. 102.

¹⁶ *Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii Dignitas connubii*, Città del Vaticano 2005 [dalej: DC], art. 202: «Unius testis depositio plenam fidem facere non potest, nisi agatur de teste qualificato qui deponat de rebus ex officio gestis, aut rerum et personarum adiuncta aliud suadeant (can. 1573)».

¹⁷ Wyrok *coram Felici*, (17.07.1952), w: RRDec. XLIV, s. 447, n. 2.

¹⁸ Wyrok *coram Funghini*, (28.03.1990), w: RRDec. LXXXII, s. 242, n. 4.

¹⁹ Franciszek, List apostolski motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* (tekst łacińsko-polski), Tarnów 2015 [dalej: CIC/MIDI], can. 1678, §2.

can. 1573 CIC/1983

Unius testis depositio plenam fidem facere non potest, nisi agatur de teste qualificato qui deponat de rebus ex officio gestis, aut rerum et personarum adiuncta aliud suadeant

can. 1678, §2 CIC/MIDI

In iisdem causis, depositio unius testis plenam fidem facere potest, si agatur de teste qualificato qui deponat de rebus ex officio gestis, aut rerum et personarum adiuncta id suadeant.

Podstawowa różnica pomiędzy tymi normami prawnymi polega za różnym rozłożeniu akcentów. Can. 1573 CIC/1983 punkt ciężkości kładzie na regułę *testis unus, testis nullus*, czego odzwierciedleniem są słowa: «unius testis depositio plenam fidem facere non potest, nisi...», wymieniając następnie wyjątki od tej reguły. Znowelizowana norma can. 1678, §2 CIC/MIDI nie odwołuje się w ogóle do antycznej zasady, a wręcz przeciwnie, kładzie akcent na słowach: «depositio unius testis plenam fidem facere potest», wskazując następnie dwa przypadki, kiedy może to nastąpić:

- «si agatur de teste qualificato qui deponat de rebus ex officio gestis» oraz
- «aut rerum et personarum adiuncta id suadeant».

Zgodnie z normą can. 1678, §2 CIC/MIDI zeznania *świadka jedyne* mogą zatem stanowić dla sędziego dowód pełny, jeśli ma do czynienia z świadkiem kwalifikowanym – co nie jest żadną nowością, bądź w przypadku, gdy sugerują to okoliczności osób lub rzeczy. Pozornie jest to powtórzenie tego, co Prawodawca zawarł już can. 1573 CIC/1983, faktycznie jednak inna forma gramatyczna, brak bezpośredniego odniesienia do negatywnie sformułowanej zasady ogólnej, a przede wszystkim umieszczenie tej możliwości nie jako wyjątku od reguły ogólnej, lecz jako jednej z dwóch reguł sprawia, że zasadniczo zmienia się sposób patrzenia na zeznania *świadka jedyne*. W *Mitis Iudex Dominus Iesus* zasadą wydaje się więc być pełna wartość dowodowa zeznań *świadka jedyne*, o ile spełniony jest któryś z dwóch warunków określonych przez prawo²⁰. Dopowiedzieć w tym miejscu jeszcze raz należy, iż znowelizowany can. 1678, §2 CIC/MIDI odnosi się jedynie do spraw sądowych o orzeczenie nieważności małżeństwa, nie ma on swojego zastosowania w żadnym innym postępowaniu sądowym. Co więcej, nowelizacja prawa kościelnego papieża Franciszka nie zniosła normy can. 1573 CIC/1983, obydwie normy są więc dziś obowiązujące, z tą jednak różnicą, że can. 1573 CIC/1983 należy traktować jako normę ogólną, zaś can. 1678, §2 CIC/MIDI jako normę szczegółową do aplikacji w procesach o stwierdzenie nieważności małżeństwa²¹. Zaś zgodnie z zasadą *Lex specialis derogat legi generali* w procesach małżeńskich sędzia, oceniając zeznania *świadka jedyne*, powinien stosować się do znowelizowanej przez papieża Franciszka normy.

Kwestie praktyczne

Mając na uwadze znowelizowane przez papieża Franciszka prawo, a w szczególności rozpatrywaną w niniejszym opracowaniu kwestię, wydaje się zasadne poczynić na zakończenie kilka uwag praktycznych. Pierwsza dotyczy przyjmowania skarg powodowych w sprawach o orzeczenie nieważności małżeństwa. Jak pokazywała praktyka sądowa, do dnia 8 grudnia 2015 roku, w którym to dniu zaczęło obowiązywać nowe prawo, skarga powodowa nie wskazująca przynajmniej 2 świadków bywała niechętnie przyjmowana, a nierzadko odrzucana ze względu na obowiązujące w sądach wewnętrzne ustalenia, z powodu braku możliwości udowodnienia przedstawionych żądań²². Dziś, na

²⁰ Por. U. Nowicka, *Proces o nieważność małżeństwa po Mitis Iudex Dominus Iesus w pytaniach i odpowiedziach*, Warszawa 2016, s. 54.

²¹ Por. T. Rozkrut, *Komentarz do kan. 1678, §2 KPK/MIDI*, w: *Praktyczny komentarz do Listu apostolskiego motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus papieża Franciszka*, red. P. Skonieczny, Tarnów 2015, s. 112.

²² Normy ogólne dotyczące procesów spornych nie przewidują co prawda formalnej możliwości odrzucenia skargi z tego powodu, jednakże can. 1504, n.3 CIC/1983 jasno określa, że skarga powodowa powinna wskazywać, na

mocy can. 1678, §2 CIC/MIDI skarga, w której strona powodowa powołuje się tylko na jednego świadka, oczywiście zakładając, że spełnia ona wszystkie pozostałe wymogi formalne, powinna być przyjęta do instrukcji dowodowej bez domagania się przedstawienia większej ilości świadków, gdyż na tym etapie nie sposób zweryfikować jeszcze ani wiarygodności tego świadka, ani wspomnianych w treści kanonu okoliczności rzeczy lub osób, które mogą się okazać decydujące w ocenie jego zeznań. Co więcej, komentatorzy podkreślają nawet, że Prawodawca, nowelizując tę normę prawną, świadomie chciał dać impuls do takiego właśnie działania²³. Doświadczenie zaś uczy, że skargi powodowe, w których wskazany jest tylko jeden świadek, coraz częściej trafiają do kancelarii sądów biskupich, szczególnie w przypadkach małżeństw zawieranych dawno temu. Dla przykładu w Sądzie Biskupim Diecezji Gliwickiej, na 47 spraw przyjętych do instrukcji procesowej od dnia 8 grudnia 2015 roku ponad 10% dotyczy małżeństw zawartych przed 1983 rokiem²⁴. Naturalne jest, że po tylu latach o wiele trudniej znaleźć większą liczbę wiarygodnych świadków, którzy pamiętają jeszcze tamte wydarzenia. Tym bardziej dowód z zeznań *świadka jedyne*go nabiera w takich przypadkach szczególnego znaczenia.

Druga, niezwykle ważna kwestia praktyczna dotyczy świadectw kwalifikacyjnych, o które może, a nawet powinien poprosić sędzia²⁵. Jeśli sędzia na podstawie zeznań *świadka jedyne*go może osiągnąć pewność moralną, a w konsekwencji orzec nieważność zaskarżonego małżeństwa, tym bardziej istotne jest, by móc w sposób rzetelny zweryfikować wiarygodność takiego świadka. Świadectwa kwalifikacyjne powinny być więc przygotowywane z należytą starannością i w miarę możliwości jak najlepiej oddawać faktyczny stan wiedzy poręczyciela na temat świadka. Niestarannie i pobieżnie wypełnione świadectwa kwalifikacyjne utrudniają w takim przypadku pracę sędziego, a wydaje się również, że przy braku jakichkolwiek innych okoliczności przemawiających za wiarygodnością takiego świadka stoją nawet na przeszkodzie w uznaniu jego zeznań jako dowodu pełnego.

Podsumowanie

Dowód z zeznań *świadka jedyne*go ma dziś o wiele większe znaczenie w jurysprudencji niż jeszcze 100 lat temu. W świetle obowiązujących norm prawnych można sobie wyobrazić sprawę o stwierdzenie nieważności małżeństwa zakończoną pozytywnym wyrokiem, w której jedynym dowodem byłyby zeznania jednego, wiarygodnego świadka, zakładając oczywiście, że żadne inne okoliczności temu nie przeczyły. Sprawa taka na pewno nie należałaby jednak do łatwych, a sędziowie powinni się w takim wypadku wykazać szczególną uwagą, czujnością a także odpowiedzialnością. Dlatego warto podejmować takie rozważania, by być wystarczająco dobrze przygotowanym na aplikację normy prawnej zawartej w znówelizowanym can. 1678, §2 CIC/MIDI. Oddzielnym, niepodjętym w tym artykule tematem jest wartość dowodowa sądowego przyznania się stron. Warto byłoby przyjrzeć się również regulacjom prawnym dotyczącym tej kwestii po promulgacji *Mitis Iudex Dominus Iesus*. Niniejszy artykuł niech więc stanowi asumpt do dalszych rozważań w tym temacie.

jakim uprawnieniu opiera się powód oraz przynajmniej ogólne fakty i dowody, jakie chce przedstawić na poparcie swoich żądań; por. CIC/1983, can. 1504, n.3, can. 1505, §2.

²³ Por. G. Boni, *La recente riforma del processo di nullità matrimoniale. Problemi, criticità, dubbi (parte terza)*, Stato, Chiesa e pluralismo confessionale 11(2016), s. 31.

²⁴ Dane pochodzą z rejestru spraw Sądu Biskupiego Diecezji Gliwickiej, na dzień 05.05.2016 roku.

²⁵ Por. CIC/1983, can. 1572.

LA PROVA TESTIMONIALE DI UN SOLO TESTE NELLE CAUSE MATRIMONIALE

Sommario

Secondo la norma del nuovo can. 1678, §2 CIC/MIDI nelle cause di nullità del matrimonio «depositio unius testis plenam fidem facere potest, si agatur de teste qualificato qui deponat de rebus ex officio gestis, aut rerum et personarum adiuncta id suadeant». Cioè, nelle cause di nullità del matrimonio la deposizione di un solo teste, naturalmente se le altre circostanze di cose e di persone lo suggeriscono e non presentano niente contrario, può fare fede piena. È una novità della riforma del Papa Francesco. Questo articolo esamina questa norma codiciale, paragonandola con la norma del Codice di 1917 e 1983, come anche con l'antica norma romana *testis unus, testis nullus*. Alla fine del articolo si trovano l'osservazioni pratiche.

Parole chiavi

diritto canonico, processo matrimoniale, prova testimoniale, un solo testimone

Bibliografia

Źródła:

Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, 27.05.1917, AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593.

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317.

Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii *Dignitas connubii*, 25.01.2005, Città del Vaticano.

Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis in pertractandis causis de nullitate matrimoniorum *Provida Mater Ecclesia*, 15.08.1936, AAS 28 (1936), s. 313-361.

Franciszek, List apostolski motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*, 08.09.2015, (tekst łacińsko-polski), Tarnów 2015.

Jurisprudencja Roty Rzymskiej:

Wyrok *coram Felici*, (17.07.1952), w: RRDec. XLIV, s. 445-451.

Wyrok *coram Funghini*, (28.03.1990), w: RRDec. LXXXII, s. 239-251.

Wyrok *coram Jullien*, (16.XI.1942), w: RRDec. XXXIV, s. 802-807.

Literatura:

Boni G., *La recente riforma del processo di nullità matrimoniale. Problemi, criticità, dubbi (parte terza)*, w: *Stato, Chiese e pluralismo confessionale* 11(2016), http://www.statoechiese.it/images/uploads/articoli_pdf/boni.3m_la_recente.pdf (31.12.2016).

Erdö P., *La certezza morale nella pronuncia del giudice. Problemi attuali*, w: *Periodica* 87 (1998), s. 81-104.

Leszczyński G., *La prova testimoniale nel processo matrimoniale*, w: *Annuario Iuris Canonici* 2(2015), s. 15-29.

Majer P., (red), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011.

Nowicka U., *Proces o nieważność małżeństwa po Mitis Iudex Dominus Iesus w pytaniach i odpowiedziach*, Warszawa 2016.

Oliwares E., *Prova testimoniale*, w: *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, red. C. Corral Salvador – V. De Paolis – G. Girlanda, Cinisello Balsamo 1993, s. 880-883.

Rozkrut T., *Komentarz do kan. 1678, §2 KPK/MIDI*, w: *Praktyczny komentarz do Listu apostolskiego motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus papieża Franciszka*, red. P. Skonieczny, Tarnów 2015.

Sztychmiller R., *Proces sporny*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga VII. Procesy*, red. J. Krukowski, Poznań 2007.